ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЕКОНОМІКИ

Хоцкіна С. М. Психологічні чинники у процесі формування комунікативної компетентності майбутніх викладачів економіки.

На основі узагальнення пріоритетних психологічних надбань юнацького віку та зростання статусу категорії спілкування автором статті виокремлено психологічні умови та передумови формування комунікативної компетентності, які недостатньо конкретизовано в науковій літературі. Визначено факультативні психолого-педагогічні чинники, які сприятимуть формуванню комунікативної компетентності майбутніх викладачів економіки.

Ключові слова: студентський вік, психологічні умови, психологічні передумови, формування комунікативної компетентності, майбутній викладач економіки.

Хоцкіна С. Н. Психологические факторы в процессе формирования коммуникативной компетентности будущих преподавателей экономики.

На основе систематизации приоритетных психологических разработок юношеского периода и роста статуса категории общения автором статьи выделено психологические условия и предпосылки формирования коммуникативной компетентности, которые недостаточно конкретизированы в научной литературе. Определены дополнительные психолого-педагогические факторы, способствующие формированию коммуникативной компетентности будущего преподавателя экономики.

Ключевые слова: студенческий возраст, психологические условия, психологические предпосылки, формирование коммуникативной компетентности, будущий преподаватель экономики.

Hotskina S. N. Psychological Factors of Communicative Competence Formation Process of Future Economics Teachers.

On the basis of systematizing prior psychological developments of youthful period and growth of communication category status, psychological conditions and preconditions of communicative competence formation which are insufficiently concretized in the scientific literature are marked by the author of the article. In addition, psychological and pedagogical conditions assisting communicative competence formation of future economics teachers are defined.

Key words: student's age, psychological conditions, psychological preconditions, communicative competence formation of future economics teachers.

У процесі визначення психологічних чинників формування комунікативної компетентності необхідно виходити з того, що студенти повинні оволодіти нею в умовах вишу. За інших обставин – у майбутній

професійній діяльності – їм доведеться опановувати її самотужки, оскільки знання й уміння є взаємозалежними частинами структури будь-якої діяльності.

Отже, потрібно з'ясувати психічні особливості розвитку студентського віку, оскільки зазначений період пов'язаний із розвитком самосвідомості, розв'язанням завдань професійного самовизначення, формуванням пізнавальних та професійних інтересів [3, с. 606]. Найчастіше психологи хронологічні межі юності поділяють на два періоди: рання юність (15 – 18 років) і пізня юність (18 – 23 роки).

Схематично психологічний зміст юності подаємо на рис.

Рис. 1. Психологічний зміст юності

Доцільно також узагальнити і виокремити тлумачення різними авторами аспектів пріоритетності психічного розвитку студентського віку (див. табл. 1).

Таблиця 1

Особливості психічного розвитку студентського віку

Автор	Психологічний зміст поняття
1	2
Р. Бернс	Проблеми пошуку ідентичності, формування «глобальної» «Я – концепції» посідають перше місце; зростає діапазон рольового вибору. Відповідно, стандарти й цінності суспільства можуть суперечити очікуваним та сформованим типам поведінки особистості.
Б. Ананьєв	Бурхливе зростання коефіцієнтів розумового розвитку, накопичення інтелектуального потенціалу, активізація пізнавальної діяльності.
А. Мудрик	Інтенсивний процес самовизначення відбувається на основі вже сформованих уявлень і являє процес «визначення себе у світі»
В. Худик	Провідними потребами особистості є: формування світогляду, виявлення соціальної позиції, вибір майбутнього соціального становища та засобів досягнення мети.
Л. Балабанова	Становлення функціонального оптимуму.
Н. Рижих	Подвійний характер самосвідомості особистості часто супроводжується емоційною кризою, здатною викликати комунікативну й пізнавальну пасивність, сумніви щодо правильності вибору професії.
М. Хусаїнова	Результат професійного самовизначення виражається професійною позицією в комплексі афективних, когнітивних і рефлексивно-поведінкових компонентів.

З. Підручна	<i>Відбувається становлення характеру, удосконалюється культура мислення, оперативна пам'ять, увага, підвищується рівень самостійності, наукового і професійного розвитку.</i>
Г. Рудь	<i>Потребують формування інтернальність, почуття реальності, стратегічність мислення, креативність, гнучкість, безконфліктність, комунікабельність, емоційна врівноваженість і цілеспрямованість.</i>
О. Вітковська	<i>Професійне самовизначення розглядається у зв'язку з процесами визначення у світогляді, особистісного і соціального самовизначення.</i>

Науковцями доведено, що на студентський вік припадає процес активного розвитку самоаналізу і самооцінки. Відповідно, набувають енергійності пізнавальні функції й інтелект. Як бачимо, до психологічних надбань юнацького віку можна віднести формування соціальної позиції та основ світогляду особистості; активізацію процесів становлення суб'єктивної картини світу.

Логіка розвитку психології зумовлює поступове зростання ролі та статусу категорії спілкування. У більш ширшому значенні компетентність у спілкуванні визначаємо як компетентність у міжособистісному сприйнятті, міжособистісній комунікації та міжособистісній узаємодії.

Аналіз психологічної літератури дає підстави стверджувати, що об'єктом дослідження є діяльність людини, тому під час визначення психологічних умов маємо на увазі винятково зовнішні обставини діяльності. Зауважимо, що факти, пов'язані з виокремленням умов та передумов формування комунікативної компетентності недостатньо систематизовані в науковій літературі. Поняття «умова» розуміють як необхідний аспект, що уможливорює здійснення, утворення чогось або сприяє чомусь [2, с. 717]. Тоді як «передумова» – попередня умова існування, виникнення діяння чого-небудь [1, с. 909].

Відтак виокремлення умов, що забезпечують розвиток комунікативної компетентності майбутнього фахівця, дозволить установити закономірності досягнення позитивних результатів у процесі вивчення педагогічних дисциплін загалом і формування комунікативної компетентності майбутнього викладача економіки зокрема; окреслити шляхи подальшого вдосконалення досліджуваної проблеми.

Узагальнивши досвід провідних науковців у вивченні зазначеної проблеми, вважаємо за необхідне навести систему психологічних умов, які, будучи зовнішньо структуровані, сприятимуть більш точному визначенню психологічних передумов формування комунікативної компетентності, що безпосередньо належить внутрішньому аспекту досліджуваної дефініції. До цих умов відносимо:

- урахування особливостей психічного розвитку періоду ранньої юності;

- залучення теоретичних професійних знань у реальну навчальну діяльність студента як способу досягнення мети у формуванні комунікативної компетентності;
- розкриття можливостей особистості студента, потенціалу його професійного розвитку в подальшій навчально-виробничій діяльності у процесі вивчення педагогічних дисциплін;
- особистісне прийняття саморозвитку як різновиду діяльності;
- пізнання внутрішнього світу студентів через організацію міжособистісного спілкування (у єдності та взаємозв'язку трьох складових: перцептивної, комунікативної, інтерактивної);
- сформованість рефлексивного ставлення до себе як до суб'єкта професійного спілкування;
- надання можливостей творчого використання науково-теоретичних знань та практичних навичок із педагогічних та спеціальних дисциплін у процесі проходження педагогічної практики;
- установлення взаємодії між студентами в навчальному процесі, що є запорукою розвитку комунікативних умінь;
- успішний соціальний досвід та професійне самовизначення особистості.

Проаналізувавши зміст підготовки майбутнього викладача економіки, нами визначено факультативні (додаткові) психолого-педагогічні умови, які впливатимуть на формування комунікативної компетентності:

- спрямованість навчально-виховного процесу на розвиток у майбутніх викладачів економіки комунікативної компетентності;
- безперервність професійної підготовки студентів до педагогічної діяльності;
- установлення суб'єкт-суб'єктних взаємин між студентами та викладачами;
- виховання готовності майбутнього фахівця до індивідуально-професійного розвитку і самовдосконалення;
- сприяння діалогічності навчального процесу;
- урахування специфіки фахових дисциплін.

Тому роботу зі студентами-економістами необхідно побудувати так, аби якомога частіше спонукати їх до мисленнєвої діяльності, самостійного пошуку шляхів розв'язання суперечностей в осмисленні проблем. За умови створення ситуації живого спілкування, у якій наявні різні погляди, самостійне мислення, – мовлення стає більш змістовним та аргументованим.

На основі аналізу наукових підходів провідних психологів (Г. Андреева, О. Брудний, Л. Виготський, А. Деркач, М. Заброцький, І. Зимня, Ю. Ємельянов, А. Кармінський, Г. Костюк, Л. Петровська) й узагальнення аспектів дослідження проблеми формування комунікативної

компетентності було виокремлено психологічні передумови, до яких відносимо:

- виявлення мотиву процесу сприйняття й розуміння висловлювання;
- розвиток індивідуальних психічних процесів та свідомості;
- розвиток внутрішніх властивостей особистості;
- володіння мовленнєвою компетенцією;
- установлення потреби як рушійної сили мовленнєвої діяльності;
- виокремлення здібностей, зокрема комунікативних, як стійких особистісних властивостей;
- окреслення позитивної мотивації в поєднанні з внутрішнім мотивом навчання;
- визначення мети як спрямованості конкретної особистості у формуванні комунікативної компетентності.

Названі передумови є підґрунтям розвитку і формування комунікативної компетентності студента-менеджера. Підхід до організації формування комунікативної компетентності із врахуванням виокремлених психологічних умов та передумов створить належні умови навчання, сприятиме розвитку пізнавального інтересу в студентів економічного вишу – майбутніх викладачів економіки.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.) / [укл. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Сучасний тлумачний словник української мови : [ред.-упоряд. В. В. Дубічинський]. – Х. : ВД «Школа», 2006. – 832 с.
3. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів. – Х. : Прапор, 2004. – 640 с.